

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Översättarprogrammet
Institutionen för språk och litteraturer, källspråk engelska

Matrecept med personlig prägel
En av Nigella Lawsons kokböcker ur
ett översättningsvetenskapligt perspektiv

Linn Ericsson

Självständigt arbete, 15 högskolepoäng
Översättarutbildning 1, ÖU2100, Magisterutbildning
VT 2010
Handledare: Pia Köhlmyr
Examinator: Pia Köhlmyr

Sammandrag

Översättning av kokböcker innebär översättning av kulturspecifika begrepp och företeelser. För att närmare undersöka olika översättningsmöjligheter av just sådana begrepp översatte jag delar av kokboken *Nigella Express: Good Fast Food* av den engelska kocken Nigella Lawson. Valet av författare medförde att stilistiskt intressanta översättningsfrågor, som stilfigurer och personlig stil, också kunde undersökas.

Efter att ha översatt själv jämförde jag min översättning med den befintliga, svenska översättningen av kokboken, *Nigella Express: gott och snabbt* (översättning av Erland Törngren och Kerstin Törngren Lind). I den delen av undersökningen utgick jag från de områden där jag stött på problem: stilfigurer, personlig stil, översättningsmöjligheter av *cook* samt kulturella skillnader inom matlagingsområdet.

Resultatet av studien är att Niggellas speciella stil inte går att normalisera, som vissa teoretiker anser, eftersom den är avgörande för boken som helhet. Därför bör den översättas så att samma effekt skapas. Termen *cook* står för ett brett begrepp och kan ha olika betydelser, beroende på den språkliga omgivningen. Kulturella skillnader i matrecept bör anpassas till målspråkläsaren, eftersom texten i första hand är en brukstext. Jämförelsen mellan översättningarna visade att jag och de andra översättarna tänkt på liknande sätt i samtliga situationer, även om vi ibland löst problemen olika. Resultatet är ändå att kokbokens praktiska delar, alltså recepten, måste anpassas till den nya läsaren, medan de stilistiska greppen i så stor utsträckning som möjligt bör bevaras även i översättningen.

Nyckelord: översättning, kultur, matrecept, Nigella Lawson, stildrag.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte.....	1
1.2	Material.....	1
1.3	Metod.....	2
2	Teoretisk bakgrund	3
2.1	Minilekter.....	3
2.2	Översättningsstrategier.....	4
2.3	Översättning av kulturspecifika begrepp och recept.....	6
3	Källtextanalys	9
3.1	Kapitelrubrikerna.....	9
3.2	Kapitelinledningarna.....	10
3.3	Recepten.....	11
4	Resultat och diskussion	13
4.1	Problem under översättningsarbetet.....	13
4.1.1	Kapitelrubrikerna.....	14
4.1.2	Kapitelinledningarna.....	14
4.1.3	Recepten.....	15
4.2	Jämförelse mellan översättningarna.....	17
4.2.1	Kapitelrubrikerna.....	17
4.2.2	Personlig stil.....	20
4.2.3	Den engelska termen <i>cook</i>	22
4.2.4	Kulturella skillnader: ingredienser.....	24
4.2.5	Kulturella skillnader: mått.....	26
5	Sammanfattning	28
	Käll- och litteraturförteckning	30

1 Inledning

Vid översättning av matrecept och kokböcker är de kulturella skillnaderna ett centralt problem, eftersom matlagning utgör en så stor del av en specifik kultur. Vilka kulturella företeelser och begrepp förekommer egentligen i ett recept och vilka skillnader finns mellan olika kulturer?

Recept är texter som används, dvs. recept är brukstexter. De är också kulturellt bundna texter, och vid översättning måste vissa element anpassas till den nya språkliga situationen och till den nya läsaren. Annars har texten förlorat sitt syfte som brukstext. Men vilka element behöver anpassas och varför?

Kokböcker är dessutom böcker som ofta skrivs av specialister, alltså kockar. Hur stor betydelse har det vid översättningen? Hur kunnig måste översättaren vara inom matlagningskonsten för att på rätt sätt kunna överföra rätt information till målspråket?

1.1 Syfte

I uppsatsen undersöker jag översättning av recept och kokböcker, och därmed det besvärliga området kulturell översättning. Uppsatsens syfte är att ta reda på vilka delar av ett matrecept som innebär svårigheter vid översättning och hur de kan lösas på bästa sätt.

Genom valet av kokbok har även ett undersyfte uppkommit. Den aktuella författaren gör det möjligt att undersöka och diskutera ytterligare ett översättningsproblem, nämligen stildrag. Författaren skriver mycket personligt med målande beskrivningar och vardaglig stil. Ett annat av författarens karakteristiska drag är stilfigurer, främst alliteration. På grund av valet av kokbok undersöker jag därför också metoder och strategier för översättning av personlig stil, stildrag och stilfigurer.

1.2 Material

Materialet för uppsatsen är en kokbok av Nigella Lawson, *Nigella Express: Good Fast Food*. Valet föll på Nigella, eftersom hon är en mo-

dern och välkänd kokboks författare. Genom att välja en modern författare kan jag jämföra hennes stil med svenska, moderna kokböcker som jag är betydligt mer bekant med än äldre kokböcker. Dessutom är både Nigellas böcker och tv-program populära i Sverige. Det finns därför en möjlighet att jag som framtida översättare kan få i uppdrag att översätta någon bok av henne, om jag väljer att arbeta med den typen av texter.

Jag använder också den befintliga svenska översättningen av kokboken, *Nigella Express: gott och snabbt*, för den jämförande delen av undersökningen. Den är gjord av Erland Törngren och Kerstin Törngren Lind.

Stilen i Nigellas kokbok är mycket personlig och det är tydligt att hon strävat efter att skapa en närhet till sin läsare. Boken vänder sig till intresserade inom matlagningsområdet, precis som många kokböcker i allmänhet. En djupare analys av källtexten finns i kapitel 3, där alla de texttyper som finns i kokboken analyseras och diskuteras närmare.

1.3 Metod

Min undersökning är en studie av Nigellas kokbok ur ett översättningsvetenskapligt perspektiv. För att få både en praktisk och teoretisk syn på undersökningen översätter jag först själv valda delar av kokboken, och jämför sedan mina översättningar med den befintliga svenska översättningen. För att begränsa arbetet jämför jag några av de områden där jag själv stötte på problem under översättningsarbetet.

Översättningsarbetet är uppdelat i tre delar som representerar tre olika texttyper. De tre delarna är kokbokens kapitelrubriker, två kapitelinledningar samt sex recept. Jag har valt att översätta bokens olika texttyper för att kunna redogöra för de olika problem som en översättare av boken kan komma att ställas inför.

De problem som jag stötte på under översättningsarbetet ligger alltså till grund för resultat- och diskussionskapitlet. Områdena representerar alla delar av översättningsarbetet, så att alla kokbokens texttyper finns med i diskussionen. I jämförelsen belyser jag problemområdena med exempel, både från källtexten och från de två måltexterna.

2 Teoretisk bakgrund

I detta kapitel presenteras tre områden som är intressanta för min undersökning. Första avsnittet är en beskrivning av minilekter utifrån de kriterier som Nordman, Rogström och Ingo ger. Därefter följer ett avsnitt om översättningsstrategier i allmänhet, där grunderna i Newmarks och Ingos modeller beskrivs och jämförs. Det tredje avsnittet tar upp översättning av kulturspecifika begrepp, och då främst recept, med teoretikerna Epsteins, Paradowskis och Newmarks idéer som utgångspunkt.

2.1 Minilekter

Matrecept brukar räknas till en typ av texter som kallas för *minilekter* (Ingo 2007:224). Minilekterna beskrivs vanligen som en undergrupp till *teknolekter*, som i sin tur är en undergrupp till det vida begreppet fackspråk (Nordman 1994:11). Redan att skilja fackspråk från allmänspråk kan vara en besvärlig uppgift eftersom gränsen mellan dem är vag. Enkelt uttryckt är en fackspråklig text dock en text som behandlar ett specialområde, som strävar efter att ge en entydig tolkning av innehållet och vars syfte är att förmedla information med en objektiv framställning av verkligheten (Ingo 2007:224–226). Fackspråkliga texter karakteriseras också av ett stort antal termer (Ingo 2007:227).

Olika fackområdets specialiseringar uttrycks genom språkliga realiseringar, och det är dessa realiseringar som benämns teknolekter (Nordman 1994:10). Fackspråket utgörs av alla teknolekter tillsammans, och en teknolekt kan därför sägas vara ett fackspråk inom fackspråket (Nordman 1994:21, 23). Det finns teknolekter med olika funktioner, vetenskapligt och praktiskt inriktade, och minilekterna bildar oftast undergrupper till de praktiskt inriktade teknolekterna (Nordman 1994:11).

Minilekter är språkformer som används av en begränsad grupp specialister eller inom ett begränsat specialområde. Gemensamt för minilekter är det semantiska området, eftersom alla minilekter inom ett visst ämnesområde använder sig av liknande ordförråd (Rogström 2000:4). Minilekter karakteriseras av en vedertagen struktur, en formaliserad

syntax med få textbindningselement och termer som alla används liknande av användarna (Nordman 1994:37).

En mer logisk benämning av minilekter skulle kanske vara *minitekno-lekter*, eftersom de utgör en undergrupp till teknolekter. Nordmans (1994:12) argument för att använda termen *minilekt* är att undvika att placera alla minilekter inom fackspråket, eftersom många minilekter ligger på gränsen mellan fackspråk och allmänspråk. Ordet *minilekt* betyder helt enkelt 'en liten språkvariant' (Nordman 1994:12).

Det är inte uppenbart om minilekter ska räknas till fackspråk eller allmänspråk (Nordman 1994:29). Nordman (1994:29) använder sig av tre utgångspunkter i sitt försök att placera dem: innehåll, funktion och kommunikationssituation. Baserat endast på innehållet kan en minilekt lika väl höra till fackspråket som till allmänspråket. Detta beror på att det begränsade innehållet i en text som klassas som minilekt täcker ett mycket litet semantiskt område, som kan återfinnas var som helst i språket, alltså i både fackspråk och allmänspråk (Nordman 1994:30). Även ur en funktionell synvinkel är det svårt att placera minilekterna. De vanligaste funktionerna är rapporter, anvisningar och tekniskt förmedlade samtal. Dessa är alla funktioner som vanligen hör till fackspråket, men som också kan förekomma i allmänspråket (Nordman 1994:30–31).

Inte heller utifrån kommunikationssituationen är det helt självklart till vilken del av språket minilekterna ska höra. En minilekts sändare är alltid en specialist, vilket är kriteriet för en facktext, medan mottagaren kan vara antingen specialist eller lekman. En lekman kan emellertid behöva ha erfarenhet och kunskap inom området för att kunna ta till sig texten. Budskapet i kommunikationssituationen kan ofta klassas som fackspråkligt, eftersom det är precist, men en minilekts språk kan också innehålla en stor mängd ord från vardagsspråket (Nordman 1994:32–33).

2.2 Översättningsstrategier

En av översättningens eviga och grundläggande frågor är hur fri eller exakt en översättning ska vara jämfört med originalet. Ingo (2007:339) menar att hur nära källtexten en översättare placerar sin måltext beror på flera olika faktorer. Översättarens egen åsikt i frågan måste kombineras med den textuella situationen, dvs. med faktorer som texttyp och översättningens syfte (Ingo 2007:339).

Olika översättningsteoretiker baserar sina metoder och strategier på olika infallsvinklar. Ingo (2007:20) utgår från den saussureanska uppdelningen av språkets form och innehåll, som ligger till grund för vad

han kallar översättningens fyra grundaspekter. Dessa är struktur, varietet, semantik och pragmatik (Ingo 2007:20). I en översättning ska alla grundaspekterna finnas med, även om fördelningen mellan dem kan variera beroende på situationen (Ingo 2007:23). Newmarks (1988:45) modell utgår från översättningens grundfråga, alltså fri eller exakt översättning, där de två grundläggande metoderna är *semantisk* och *kommunikativ översättning* (Munday 2008:44). Den semantiska översättningen håller sig nära källtexten, och fokus ligger på författarens tankegångar (Newmark 1988:47). Måltexten anpassas till läsaren endast om det är absolut nödvändigt, så att t.ex. kulturbundna ord står kvar i originalform eller ersätts med en neutral motsvarighet (Newmark 1988:47; Munday 2008:45). Den kommunikativa översättningen ser texten från läsarens perspektiv och anpassar texten helt efter den nya kulturen, t.ex. med målspråkmotsvarigheter till kulturbundna ord (Newmark 1988:47; Munday 2008:45).

Newmark (1988:46) diskuterar också *direkt översättning*, en metod som ligger nära källspråket. Källspråkets grammatiska konstruktioner ersätts då med närmast möjliga målspråkliga motsvarighet medan orden översätts isolerat, utanför sitt sammanhang (Newmark 1988:46). Newmark (1988:68) menar att direkt översättning idag inte ses som en lämplig översättningsmetod, eftersom den allmänna uppfattningen är att texten är det väsentliga vid översättning. Han själv tycker dock att den typen av översättning inte bör undvikas så länge den garanterar ekvivalens beträffande referens och pragmatik (Newmark 1988:68–69).

Författarens eller skribentens ordval är viktiga eftersom de ofta uppvisar tydliga stildrag (Ingo 2007:81). Vid översättning av just stildrag menar Ingo (2007:82) att oavsett om stildraget överförs eller normaliseras ska översättaren vara konsekvent. Metoder som kan användas för att överföra stildrag som finns i enskilda ord är *kompensation* (Newmark 1988:90; Ingo 2007:86) och *adaptation* (Ingo 2007:158). Kompensation används när det uppstår en förlust av ett stildrag. Stildraget kan då placeras på ett annat ställe i texten för att kompensera förlusten (Newmark 1988:90). Källtextens stildrag placeras alltså fritt i måltexten så att de passar med målspråkets struktur och möjligheter (Ingo 2007:86). Adaptation, som t.ex. kan användas för översättning av stilfiguren allusion, dvs. anspelning på personer eller situationer, är en kulturell anpassning (Ingo 2007:153). Vad gäller allusionen innebär detta att översättaren använder en annan situation som bättre förstås i målspråkskulturen (Ingo 2007:153). En författares personliga sätt att skriva, alltså författarens *idiolekt*, är även det ett tydligt stildrag. Newmark (1988:206) menar att

idiolekter bör normaliseras av översättare, speciellt när det handlar om överdrivet beskrivande adjektiv och överdrivna metaforer.

Orden i en text kan innebära andra svårigheter vid översättning, förutom just stildrag. Ett exempel är ordens betydelse. Det finns tillfällen när översättarens lösning inte är en exakt motsvarighet till källtextens uttryckssätt. Ingo (2007:168) kallar detta för *semantiskt förändrad motsvarighet*. Även om en del av betydelsen går förlorad i översättningen kan den här metoden vara den bästa lösningen pragmatiskt sett (Ingo 2007:168). I andra fall kan en översättning också förtydliga en av källtextens betydelser, trots att ingen ny information tillförs. Det kallas ett *explicit semantiskt särfall* (Ingo 2007:123). Källtextens betydelse kan då ”utläsas mellan raderna eller direkt härledas ur det som tidigare framkommit i sammanhanget [...]” (Ingo 2007:123–124).

Den grammatiska konstruktionen i källspråket fungerar inte alltid på målspråket. Då kan *transposition* vara en möjlig översättningsmetod (Newmark 1988:85). En sådan sker vid en grammatisk skillnad mellan källtext och måltext, t.ex. ett ordklassbyte (Newmark 1988:85; Ingo 2007:70). Transpositioner kan antingen vara motsvarigheter som skapas av översättaren eller vara etablerade motsvarigheter (Ingo 2007:70).

2.3 Översättning av kulturspecifika begrepp och recept

Kultur kan vara ett svårdefinierbart begrepp. Newmark (1988:94) definierar kultur som den livsstil som är typiskt för ett samhälle som talar ett visst språk. Han skiljer också mellan allmänt och kulturellt språk. Allmänna ord som finns i de flesta språk innebär inte några problem vid översättning, medan kulturspecifika ord och uttryck kan göra det eftersom det då finns en lucka mellan källspråk och målspråk (Newmark 1988:94).

Översättning innebär egentligen alltid överföring av kultur från ett språk till ett annat, men för vissa texter har kulturen en särskilt stor betydelse. Kokböcker är en typ av texter som uppvisar många kulturella svårigheter på grund av att mat och matlagning är en stor del av en specifik kultur, t.ex. vad gäller kulturspecifika ingredienser och råvaror. Översättning av olika begrepp och företeelser som är förknippade med just mat innebär därför översättning av kulturspecifika begrepp.

Newmark (1988:96) menar att det finns två sätt att översätta kulturbundna ord. Det ena av dem, som passar bäst till skönlitterära texter, är *lån* (Newmark 1988:96), alltså att överföra begreppet till måltexten i sin ursprungliga form (Newmark 1988:81). Den här metoden överför den

kulturella färgningen, men kan minska målspråkläsarens förståelse (Newmark 1988:96). För att överföra innebörden av kulturella ord kan istället *komponentanalys* användas (Newmark 1988:96). Komponentanalysen innebär att ett ord från källspråket jämförs med ett målspråksord som har liknande betydelse, men ändå inte är en uppenbar motsvarighet (Newmark 1988:114). I den metoden framhävs ordets betydelse, medan den kulturella färgningen från källspråket går förlorad (Newmark 1988:96).

Att översätta kokböcker och recept kräver inte bara språkkunskaper, utan översättaren måste också vara väl bevandrad inom matlagningskonsten, på både källspråket och målspråket (Paradowski 2010 [www]). Dessutom brukar kokböcker räknas som specialiserade texter och för dessa krävs kunskap om minilekten samt encyklopedisk kunskap och erfarenhet. Kunskapen om minilekten är viktig vid översättning eftersom få texttyper har en så allmänt vedertagen struktur (Paradowski 2010 [www]).

Om källspråskulturen och målspråskulturen överlappar, uppstår alltså inget översättningsproblem (Newmark 1988:94). Många begrepp i en kokbok kan därför översättas utan problem, förutsatt att de förekommer i båda språken. Men det är vanligt att det finns luckor mellan språken när det handlar om kokböcker, trots att matlagning idag är både populärt och globalt (Epstein 2009 [www]). Epstein (2009 [www]) nämner några områden i en kokbok där det ofta förekommer luckor mellan språken, t.ex. ingredienser och mått. Hur ett begrepp som saknar en motsvarighet i målspråket ska översättas beror på vilken typ av kokbok översättningen ska vara. Om kokboken endast ska tjäna ett underhållnings-syfte, kan dessa företeelser stå kvar i sin ursprungliga form, men om den ska kunna användas också i målspråskulturen kan översättaren vara tvungen att anpassa företeelserna till den nya läsekretsen (Epstein 2009 [www]).

Översättningen kan anpassas till läsaren på olika sätt. Vad gäller ingredienser är det möjligt att byta ut en ingrediens om den inte finns i målspråskulturen (Epstein 2009 [www]). Detta förutsätter dock att översättaren har tillräckliga kunskaper för att vara säker på att utbytet inte förändrar resultatet alltför mycket, och Epstein (2009 [www]) rekommenderar att en översättning av ett recept bör ligga så nära originalet som möjligt. Om en ingrediens ändå byts ut, är det lämpligt att översättaren tillagar receptet enligt både källtexten och måltextern för att försäkra sig om att maträttens egenskaper finns kvar (Epstein 2009 [www]).

Mått kan utgöra problem eftersom olika länder och kulturer använder olika system. För att anpassa texten till den nya läsaren kan måtten behöva ändras så att de följer målspråkets normer. Översättaren kan med hjälp av omvandlingstabeller ändra ett mått, t.ex. från *cups* till *deciliter*. Problemet är att resultatet ofta blir alltför exakt; 2 *cups* är t.ex. 4,7317 dl. Översättaren blir då tvungen att avrunda, i det här fallet till 5 dl (Epstein 2009 [www]). Även i den här situationen måste översättaren tillaga receptet för att försäkra sig om att resultatet inte förändras. För att vara säker på att det översatta receptet är likadant som originalet, kan översättaren välja att omvandla måttet och ha med källtextens mått inom parentes, men det finns en risk att den lösningen kan förvirra målspråksläsaren (Epstein 2009 [www]).

Även inom en språkgemenskap kan det finnas skillnader vad gäller mått. I den engelskspråkiga världen är matskedarna olika stora beroende på var man befinner sig. Vanligtvis är en matsked 15 milliliter, men i Australien är en matsked 20 milliliter (Paradowski 2010 [www]). En översättare av kokböcker måste givetvis känna till eventuella skillnader inom en språkgemenskap, och inte förutsätta att måtten är likadana överallt.

I matrecept finns det naturligtvis också rent språkliga översättningsproblem. Ett sådant exempel är den engelska matlagningstermen *cook* (Paradowski 2010 [www]). Enligt *Oxford Advanced Learner's Dictionary* definieras *cook* på följande sätt: 'to prepare food by heating it, for example by boiling, baking or frying it'. Detta visar att termen har en vid betydelse, och därför kan innebära översättningssvårigheter. Hur den översätts beror på den språkliga omgivande situationen, och översättaren kan behöva undersöka receptet noggrant för att hitta en passande översättning (Paradowski 2010 [www]).

3 Källtextanalys

Källtextens delar har alla olika egenskaper eftersom de representerar olika texttyper. Jag analyserar därför de tre delarna var för sig. Kapitelrubrikerna och kapitelinledningarna följer Cassirers mall för en stilanalys medan recepten analyseras utifrån Nordmans och Rogströms beskrivning av recept som texttyp och minilekt.

Enligt Cassirers (2003:236–237) mall för en stilanalys kan följande områden tas upp i en analys: fonetik och fonologi, morfologi, syntax, semantik och lexikon, innehåll, komposition och disposition, stilelement och stilfigurer, pragmatik, bedömning samt innehållets stil och interpretativ ställning. Efter stilanalysen ska det följa en stilbeskrivning där skribenten tar upp intressanta perspektiv på texten utifrån några centrala punkter (Cassirer 2003:237). Min analys består bara av stilbeskrivningen och tar endast upp de områden där det finns tydliga stildrag, nämligen fonetik och fonologi, syntax, semantik och lexikon samt stilelement och stilfigurer.

3.1 Kapitelrubrikerna

Kapitelrubrikernas textmängd är inte stor, men den stil som orden skapar är viktig för hela kokboken, och därmed väsentlig vid översättningsarbetet. Texten består av titlar med underrubriker, som specificerar vad kapitlet handlar om.

Det mest framträdande draget i kapitelrubrikerna finns på den fonetiska och fonologiska nivån. Textens egenskaper på den här nivån berör också stilelement och stilfigurer eftersom nästan alla rubriker innehåller någon typ av stilfigur. Den mest använda är *alliteration*, alltså ”en följd betonade ord som börjar på samma vokal eller konsonantförbindelse” (Cassirer 2003:56). Exempel är rubrikerna *workday winners* och *retro rapido*. Enligt Cassirer (2003:56) kan alliteration ge en bra effekt i reklam, samtidigt som han menar att alliterationens betydelse ofta är överdriven. Det stämmer inte med Nigellas text eftersom alliterationerna skapar en känsla av lekfullhet, något som troligtvis också var hennes

syfte. Rubrikerna liknar också reklamtexter eftersom alliterationerna skapar en slående och färgstark effekt.

Nigella använder även stilfiguren *allusion*, som innebär att man anspelar på händelser, personer eller liknande (Cassirer 2003:208). Rubrikerna lyder *Speedy Gonzales* och *Quick Quick Slow*. Den första anspelar antagligen på en figur i en tecknad film och den andra på ett uttryck inom sällskapsdans.

På den semantiska och lexikala nivån är de vardagliga uttrycken och orden värda att notera. Flera ord och uttryck har en ganska låg stilnivå och klassas som informellt språkbruk, t.ex. *pronto* och *razzle-dazzle* (Oxford Advanced Learner's Dictionary). Precis som alliterationerna bidrar de vardagliga orden och uttrycken till textens lekfullhet och skapar en lättläst och underhållande text.

3.2 Kapitelinledningarna

Före varje kapitel finns en inledning med Nigellas tankar och funderingar om kapitlets tema. Samtidigt som hon ger förslag på hur läsaren kan förenkla sin vardag med lätta recept skapar hon med hjälp av sina ordval en underhållande text med personliga erfarenheter från köket och reflektioner om sina egna vanor. Hon skriver mycket personligt med ett vardagligt språkbruk. Vid den första anblicken verkar texten vara skriven i tänkande stund, men troligtvis är den noga genomarbetad just för att ge det intrycket.

Textens talspråkliga syntax och ordval bidrar till att skapa en vardaglig känsla. Även om de flesta orden inte har en tydlig informell stilnivå, skapar de ändå tillsammans med syntaxen en närmast talspråklig text. Meningarna är korta med omättade satser, och det förekommer ingen vänstertyngd. Även Nigellas användande av personliga pronomen som *I*, *my* och *you* gör texten talspråklig. Genom pronomenanvändningen skapar hon också en närhet till läsaren och en positiv inställning till texten och sig själv.

Vad gäller ordval och semantik finns det flera exempel på karaktärsdrag som präglar textens stil. Vid flera tillfällen använder Nigella långa sammansatta ord som *do-it-ahead* och *five-minute-think-about-and-plan*. Eftersom de här sammansättningarna inte finns i det engelska lexikonet, är de ett tydligt stildrag och en del av Nigellas personliga språk. Om hon hade uttryckt sig på ett annat, vanligare sätt hade texten inte haft samma känsla av lekfullhet. På den semantiska nivån finns också många adjektiv som är både positivt och negativt laddade. De positiva är

betydligt fler, vilket bidrar till en mysig och positiv bild av både författaren och ämnet. Exempel på positiva adjektiv är *cosy*, *gorgeous* och *brilliant*. Bland de negativa finns ord som *terrible* och *messy*.

Det förekommer några stilfigurer även i den här textdelen. På ett ställe liknar Nigella arbetet med att fylla av sitt skafferi med *building a bunker*, och det finns alliterationer som *to turn it from blah to brilliant*.

Dessa stilistiska drag gör Nigellas text personlig och vardagsbetonad. Samtidigt skapar hon också en positiv attityd till ämnet. Läsaren får därmed ett positivt intryck av texten som helhet.

3.3 Recepten

Enligt Nordman (1994:29) är matrecept ett exempel på en minilekt som ligger på gränsen mellan fackspråk och allmänspråk. Något som tyder på att recept ändå hör till fackspråket är att sändaren alltid är en specialist inom ämnet, och att mottagaren måste ha en viss bakgrundskunskap för att kunna använda texten, även om kunskapskraven kan variera (Nordman 1994:53).

Det finns flera olika drag som gör att recept klassas som minilekter. De innehåller ett begränsat ordval, har en mycket formaliserad syntax och deras struktur följer ett konventionaliserat mönster, och oavsett språk och kultur är det därför lätt att känna igen ett recept (Nordman 1994:53). Alla dessa tre karakteristiska drag stämmer till stor del med recepten i Nigellas kokbok. Ordvalet är på sina ställen begränsat med substantiv, som benämningar på råvaror och köksredskap, och verb i imperativ som instruerar läsaren under matlagningen.

På några ställen i de sex utvalda recepten går Nigella dock ifrån det typiska språkbruket eftersom hon har lagt till kommentarer som bryter mot det övriga språkbruket, t.ex. [...] *the sides will be bronzed and puffed, rising dramatically away from the edges [...]*, och senare i samma mening [...] *so the moment of pleasurable triumph is fleeting. Ah, well*. Den stilen liknar snarare den som Nigella använder i kapitelinledningarna och i introduktionerna till recepten. Här frångår hon alltså den typiska receptstilen, som ofta endast anger ingredienser och ger sakliga anvisningar.

Nigellas recept stämmer med den vedertagna layout som recept brukar ha. Typiska drag i layouten är att rubriken ofta står med stor eller fet stil och att ingredienserna ofta står i en lista, ofta i ett typsnitt som skiljer sig från anvisningsdelen (Nordman 1994:54). Rubrikerna följer ofta ett visst mönster, t.ex. en nominalfras med ett huvudord och ett framför-

ställt attribut (Rogström 2000:16). Typiskt för anvisningsdelen är att den är skriven i kronologisk ordning, vilket är förklaringen till att det finns så få textbindande element i ett recept (Rogström 2000:11). Ibland är de olika delarna i anvisningen indelade i stycken och ibland är de numrerade (Nordman 1994:54). I moderna kokböcker spelar dessutom bilderna en stor roll, och det finns ofta stora färgfotografier med vackra uppläggningar (Nordman 1994:54).

Rubrikerna i Nigellas recept har stor stil och är dessutom tryckta i rosa till skillnad från resten av texten. Många rubriker följer också mönstret, som *lazy loaf*, dvs. en nominalfras bestående av ett huvudord med ett framförställt attribut. Dessutom är rubriken en allitteration, något som snarare verkar vara typiskt för Nigellas stil. Bilderna i Nigellas recept är genomtänkta och välkomponerade, vilket stämmer med Nordmans teori om fotografiers betydelse i moderna recept. Ingredienserna i recepten presenteras i en lista, som är skriven med fet stil i en eller två spalter. Anvisningsdelen i Nigellas recept är skriven i kronologisk ordning, och dessutom numrerad, vilket gör det tydligt för läsaren. Därmed finns det också få textbindande element.

Nordman (1994:55) nämner också att det i vissa recept kan finnas en allmänspråklig inledning som har till syfte att väcka intresse för rätten och lust att laga den. Detta finns i Nigellas recept, och där skriver hon med samma personliga stil som i kapitelinledningarna. Gemensamt för alla introduktionerna är en kort sammanfattning av receptet samt Nigellas personliga tankar kring råvarorna och receptet som sådant.

Utifrån den här analysen är det tydligt att Nigellas recept till stor del följer den vedertagna strukturen. Men ibland skjuter hon in sitt personliga sätt att skriva och bryter därmed mot normen. Detta syns i adjektiv-användningen i recepten samt i användningen av stilfigurer i rubrikerna. Frågan är om detta är något som är typiskt för Nigella eller om det blivit vanligare i moderna kokböcker överlag. Med tanke på den popularitet kokböcker fått de senaste åren kan receptens struktur ha ändrats sedan Nordman och Rogström gjorde sina undersökningar.

4 Resultat och diskussion

Det här kapitlet består av två avsnitt. I det första avsnittet presenterar och diskuterar jag de problem jag stötte på under översättningsarbetet. I det andra avsnittet jämför jag översättningarna inom dessa problemområden med exempel från källtexten (1a), min översättning (1b) och den befintliga översättningen (1c).

4.1 Problem under översättningsarbetet

Översättningsarbetet har bestått i att översätta de tre olika texttyperna i Nigellas kokbok. Som jag förväntade mig innebar de olika texttyperna olika typer av svårigheter.

Generellt sett har jag under översättningen försökt att anpassa texten efter läsaren på de ställen där det har varit nödvändigt för förståelsen och användarvänligheten, då främst för recepten. Utifrån Newmarks (1988:45) modell för översättningsstrategier, semantisk eller kommunikativ översättning, skulle min översättning kunna placeras någonstans mitt emellan de båda. Detta beror troligtvis på att källtexten är komplex och innehåller flera olika texttyper. Å ena sidan har jag anpassat texten mycket till den nya läsaren och ersatt kulturbundna ord och företeelser i recepten med målspråkliga motsvarigheter, som är tanken i den kommunikativa översättningen (Newmark 1988:46; Munday 2008:45). Å andra sidan har jag följt Nigellas tankegångar och respekterat hennes uttryckssätt för att bevara källtextens stildrag också i översättningen, vilket ligger närmare den semantiska översättningen (Newmark 1988:47). Detta har jag gjort i kapitelrubrikerna och kapitelinledningarna, som avsnitt 4.1.1 och 4.1.2 nedan visar. Min slutsats är därför att jag, beroende på de olika delarnas texttyper och översättningens syfte, har tillämpat både semantisk och kommunikativ översättning i mitt arbete. Texttypen är alltså avgörande för vilken översättningsmetod jag använt, vilket också stöds av det faktum att Newmark (1988:47) menar att semantisk översättning bäst lämpar sig för expressiva texter, medan kommunikativ översättning bör användas för informativa texter.

4.1.1 Kapitelrubrikerna

Den stora svårigheten med kapitelrubrikerna var de många stilfigurerna. Nigellas tydligt medvetna ordval, och vilja att skapa en lekfull text, gjorde att jag fick ta ställning till om betydelsen eller formen var viktigast. Som Ingo (2007:82) säger är konsekvens nyckelordet vid översättning av stildrag. Det kan tyckas, som exemplen i 4.2 nedan visar, att jag inte varit konsekvent i min översättning av stilfigurerna. Anledningen till detta intryck är att jag inte alltid fann en svensk stilfigur som samtidigt återger källtextens betydelse. I dessa fall har jag dock försökt att återskapa Nigellas känsla genom att välja ord med ungefär samma stilnivå som texten i helhet. I andra fall har jag dessutom kunnat kompensera förlusten av en stilfigur (Newmark 1988:90; Ingo 2007:86), genom att använda mig av en stilfigur i översättningen även om det inte finns någon i källtexten.

När jag inte funnit en översättning som överför både stilfiguren och betydelsen, har jag i de flesta fall valt att överföra betydelsen, men på andra sätt försökt att hitta sätt att skapa en liknande känsla. Jag valde att framhäva betydelsen eftersom kapitelrubrikerna inte bara fungerar som en underhållande text, utan också informerar läsaren om kokbokens disposition och innehåll. Det är därför väsentligt att betydelsen överförs till målspråket. Däremot har en del av källtextens effekt gått förlorad på grund av att stilfiguren försvunnit. Detta beror på den textuella situationen, dvs. kapitelrubrikernas främsta syfte att informera.

4.1.2 Kapitelinledningarna

Kapitelinledningarna innehåller Nigellas tankar och idéer om kapitlet som följer. Språket i de här delarna av kokboken är mycket personligt. Genom de tydliga, karakteristiska dragen får läsaren en bild av Nigellas personlighet.

Ett tydligt drag i kapitelinledningarna är de målände adjektiven, som i de flesta fall är positivt laddade. De bidrar till att texten som helhet känns varm och harmonisk. Newmark (1988:206) menar att överdrivna adjektiv som en del i en idiolekt bör normaliseras av översättaren. Den metoden fungerar inte i det här sammanhanget. Adjektiven är avgörande för hur Nigella uppfattas av läsaren. Om man har sett henne på tv, vet man också hur hennes målände, och ibland sensuella, språkbruk är en del av hennes image. När adjektiven spelar så stor roll för texten som

helhet, bör de inte normaliseras, eftersom texten då förlorar mycket av sin ursprungliga stil. Dock bör adjektiven inte överdrivas i översättningen så att resultatet istället blir löjeväckande. Översättningen av dem måste ske i enlighet med vad som fungerar på svenska.

Ett annat karakteristiskt drag för Nigellas sätt att skriva är de liknelser hon använder. Med hjälp av dem skapas en lekfullhet i texten, samtidigt som hennes personlighet återigen lyser igenom. Precis som med andra stilfigurer bör man som översättare vara konsekvent (Ingo 2007:82), och i flera fall går det bra att översätta liknelserna direkt. Som Newmark (1988:68–69) hävdar är direkt översättning en bra metod att använda, så länge det fungerar på alla nivåer i målspråket. I de fall där den semantiska aspekten, alltså källtextens betydelse, inte blev lidande på grund av att stilfiguren överfördes till måltexten var den strategin lämplig eftersom det inte förekom några förluster. Det ska dock påpekas att en översättning som visserligen överför både betydelsen och formen ibland tenderar att skilja sig på andra punkter, t.ex. ordföljd. Frågan är om en sådan översättning verkligen kan klassas som direkt översättning. Men eftersom både källtextens betydelse och stilfigur överförts till måltexten, samtidigt som översättningen faktiskt anpassats till närmaste svenska grammatiska struktur (Newmark 1988:46), har jag valt att betrakta dem som direkta översättningar.

Nigellas personliga sätt att skriva visar sig också i de långa, egenkomponerade sammansättningar hon använder. Som jag tidigare nämnt anser jag att de är en del av hennes idiolekt, eftersom de inte är vedertagna sammansättningar som finns i det engelska lexikonet. Precis som de andra stildragen är dessa viktiga för texten som helhet eftersom läsaren får intryck av att Nigella skrivit ner sina funderingar utan närmare eftertanke. Problemet är att de här konstruktionerna inte fungerar grammatiskt på svenska. Översättningarna av de här sammansättningarna har därför normaliserats betydligt, vilket följer Newmarks (1988:206) råd om idiolekter. Alternativet var att hitta en svensk grammatisk konstruktion som uttrycker samma betydelse som källtexten, och resultatet av översättningarna blev därför en transposition (Newmark 1988:85; Ingo 2007:70), på grund av den grammatiska skillnaden mellan språken.

4.1.3 Recepten

I recepten stötte jag på problem som rör dels matlagning och kulturella skillnader, dels Nigellas personliga stil. Det sistnämnda var intressant eftersom det faktum att Nigella inne i sina recept använder drag som är

karaktäristiska för hennes idiolekt tyder på att hon inte följer den klassiska och vedertagna strukturen för recept. Matrecept innehåller ofta ett begränsat ordval (Nordman 1994:53) och har i regel endast med den information som är nödvändig för matlagningen. Jämfört med det annars ganska strikta språket i recepten utgör t.ex. ett beskrivande adjektiv ett stilbrott, och det på både engelska och svenska.

Översättningsproblemen som är kopplade till matlagingsområdet uppstod främst vid kulturspecifika ingredienser och sätt att uttrycka mängd av ingredienser. Beroende på om en översatt kokbok bara ska läsas för att få ny kunskap om en annan kultur eller om den ska kunna användas även i målspråkskulturen, kan översättaren närma sig problemet på olika sätt (Epstein 2009 [www]). Enligt mig är en kokbok en brukstext som ska kunna användas även i en ny situation, och därför valde jag att anpassa alla mått och enheter till svenska normer. Även om jag använde omvandlingstabeller var det inte helt enkelt att anpassa texten till en svensk läsare. Resultatet från tabellerna blir ofta alltför exakt: exempelvis är 200 gram havregryn 0,588... liter (Online Conversion [www]). Därför var jag tvungen att avrunda siffran för att den skulle bli användarvänlig, så att 0,588... l blev 6 dl havregryn. Om min översättning skulle publiceras, skulle jag vara tvungen att se till att det svenska receptet ger samma resultat som det engelska trots de ändringar jag gjort (Epstein 2009 [www]).

Detsamma gäller för ingredienserna. Jag valde att anpassa dem till den nya situationen, så att de, eller liknande produkter, kan gå att få tag på även i Sverige. Att endast överföra ingrediensen, dvs. låna källtextens begrepp till översättningen (Newmark 1988:96), var inget alternativ eftersom detta minskar användarvänligheten betydligt. Den engelska kulturen överförs då inte till den svenska texten, men eftersom det handlar om en brukstext är detta heller inte nödvändigt. Newmarks (1988:96) andra metod för översättning av kulturella ord, komponentanalys, fungerar bättre. Att hitta en svensk produkt som stämmer överens med den engelska med så många betydelsekomponenter som möjligt, innebär att betydelsen överförs medan den kulturella färgningen försvinner. Men, som sagt, eftersom texten i första hand är en brukstext ser jag inget problem med det i den här situationen.

Språkligt sett finns det också problem vid översättning av engelska matrecept. Ett exempel är ordet *cook*, som har en vid betydelse och därmed kan vara svårt att översätta (Paradowski 2010 [www]). Beroende på den språkliga situationen där ordet förekommer kan det finnas många tänkbara översättningar. Jag har valt direkt översättning liksom att specificera betydelsen med betydelsemässigt snävare svenska ord,

vilket syns tydligt i avsnitt 4.2.3 nedan, som tar upp möjliga översättningar av *cook*.

4.2 Jämförelse mellan översättningarna

I jämförelsen mellan min egen översättning och den befintliga översättningen kommer jag att utgå från de problemområden som jag nämnde i föregående kapitel, och använda mig av olika exempel för att illustrera svårigheterna. Jag har valt att jämföra de ställen i texten där jag mötte motstånd för att på något sätt begränsa undersökningen. Det ska tilläggas att följande avsnitt endast representerar en liten del av undersökningen och att jag upptäckt svårigheter på andra ställen i texten.

De områden jag jämför är alltså kapitelrubrikerna, Nigellas personliga stil, möjliga översättningar av den engelska termen *cook* samt de områden där jag stötte på problem på grund av kulturella skillnader, först ingredienser och därefter mått.

4.2.1 Kapitelrubrikerna

Stilfigurerna i kapitelrubrikerna medförde problem vid översättningen, eftersom rubrikernas språkliga form är viktig för texten som helhet. I vissa fall var det möjligt att använda samma stilfigur på svenska som finns i källtexten, som i (1):

- (1a) Storecupboard SOS – How to cope when there's no time to go shopping
- (1b) Skafferiets SOS – Hur man överlever utan att hinna handla
- (1c) Skafferi SOS – Hur gör man när man inte har tid att handla

I det här fallet fungerar det bra med en direkt översättning av stilfiguren eftersom både betydelsen och den språkliga formen kan överföras utan problem (Newmark 1988:68). Direkt översättning är en lämplig metod här tack vare att *SOS* är en internationellt vedertagen förkortning och att både det engelska och svenska ordet råkar börja med bokstaven *s*. Den befintliga översättningen har dock lyckats mindre bra med att anpassa uttrycket efter svenska grammatiska regler, eftersom den titeln är en särskrivning. Möjligen skulle den kunna ses som en imperativ och därmed ett nödrop (med tanke på *SOS*), men enligt mig är det för långsökt för att läsaren ska förstå den tanken. Om man, som jag, ser den här översättningen som en felaktig svensk struktur finns inte alla Ingos (2007:20)

grundaspekter med i den översättningen. Det hade varit möjligt att lägga till ett bindestreck mellan orden för att göra en sammansättning (*Skafferi-SOS*) och på så sätt lösa problemet. Detta är inte en särskilt smidig lösning, men fungerar bättre enligt svenska regler.

I de fall där jag inte fann en passande stilfigur på svenska valde jag att koncentrera mig på betydelsen. I vissa av de fallen har de andra översättarna hittat en bra lösning, genom att använda en annan sorts stilfigur. Exempel på detta är (2):

- (2a) Everyday Easy – Speedy suppers day in, day out
- (2b) Vardagslätt – Snabb kvällsmat dag ut och dag in
- (2c) Lätt som en plätt – Snabblagad mat, dag efter dag

Istället för allitterationen i källtexten finns det i den befintliga översättningen ett rim, som dessutom är en liknelse. Det är också ett uttryck i svenskan som har en bra stilnivå jämfört med texten i övrigt. Medan de andra översättarna har funnit en lösning där den språkliga formen finns kvar, återger min översättning betydelsen från källtexten tydligare. I det här specifika fallet är dock den effekt som formen skapar mer relevant att överföra, eftersom stilfigurerna är så viktiga för texten. Skillnaden i betydelse mellan källtexten och den befintliga översättningen är dessutom inte så stor att den stör förståelsen. På grund av att en del av källtextens betydelse finns med i deras översättning skulle detta kunna vara en semantiskt förändrad motsvarighet (Ingo 2007:168). Dessutom är det ju den bästa lösningen pragmatiskt sett, precis som Ingo (2007:168) menar kan vara fallet vid semantiskt förändrad motsvarighet.

I andra fall är det min översättning som inte helt överfört källtextens betydelse och därmed kan ses som en semantiskt förändrad motsvarighet (Ingo 2007:168). Ett exempel på det är (3):

- (3a) Get Up and Go – Breakfast at breakneck speed
- (3b) Upp och hoppa – frukost med blixstens hastighet
- (3c) Upp och sätt igång – frukost i halsbrytande fart

Även om betydelsen till viss del gått förlorad missförstår inte läsaren budskapet. De andra översättarna har valt en direkt översättning av källtextens rubrik, vilket enligt mig låter osvenskt. Enligt Newmark (1988:68) fungerar direkt översättning som metod endast när översättningen garanterar ekvivalens pragmatiskt och referensmässigt. Här garanterar inte en direkt översättning pragmatisk ekvivalens, vilket är orsaken till att översättningen låter osvenskt. (3) är också ett exempel på hur jag har kompenserat förlusten av stilfiguren genom att använda ett

uttryck med en passande stilnivå. Dessutom kan min översättning nog klassas som ett fast uttryck på svenska. I underrubriken har jag inte översatt stilfiguren från källtexten, utan fastnat för ett vardagligt uttryck. I den andra översättningen kan en alliteration anas i underrubriken, även om den inte är lika tydlig som i källtexten.

Som jag nämnde i textanalysen (avsnitt 3.1 ovan) finns det rubriker med stilfiguren allusion. Ett exempel på det är rubrik (4):

- (4a) Quick Quick Slow – Prepare ahead to save time later
- (4b) Steget före – förbered för att tjäna tid
- (4c) Fort, fort, långsamt – förbered och spara tid

Den här rubriken anspelar antagligen på det begrepp som används för att beskriva steg eller stegkombinationer inom dans. Jag hävdar detta baserat på bilden av ett dansande par som finns intill kapitelinledningen i kokboken, och på min internetsökning som endast gav träffar på dansrelaterade hemsidor och videoklipp. Ett svenskt begrepp som på motsvarande sätt anspelar på dans skulle vara *lång, lång, kort, kort*. Problemet är att det antagligen inte är lika vedertaget som det engelska begreppet, och frågan är om en svensk läsare skulle göra samma association. Allusioner kan översättas med metoden adaptation (Ingo 2007:158), så att situationen ersätts med en situation som målspråkläsaren känner till, men att hitta en annan situation som samtidigt uttrycker samma betydelse var inte lätt. För att ändå bevara dansen på något sätt, valde jag en annan konstruktion med ordet *steg*. Det ordet är dock mångtydigt och kopplingen till dansen är inte särskilt tydlig. Om min översättning skulle publiceras, skulle det eventuellt vara nödvändigt att ändra bilden intill kapitelinledningen. Den befintliga översättningen har valt en direkt översättning av källtexten. Om detta skulle vara en dansterm på svenska, vilket jag inte är säker på, skulle den vara ett bättre alternativ ekonomiskt eftersom bilden då inte skulle behöva ändras.

Även (5) innehåller en typ av stilfigur, nämligen rim, som vara svårt att översätta. Det engelska uttrycket betyder *rummel, hålligång* eller *ståhej* (Norstedts stora engelsk-svenska ordbok). De översättningarna räknas som informellt språkbruk, precis som originaluttrycket gör (Oxford Advanced Learner's Dictionary). Men om någon av de översättningarna används överförs inte stilfiguren till måltexten. Både jag och de andra översättarna har valt att istället använda alliteration:

- (5a) Razzle Dazzle – Give a party pronto!
- (5b) Fest och flärd – fixa festen i ett nafs
- (5c) Glitter och glamour – ordna festen på stört!

Alliterationen i min översättning fortsätter även i underrubriken, vilket fungerar bra tack vare ordvalen. Trots att källtextens stilfigur inte används i översättningarna fungerar måltexterna bra, eftersom en annan stilfigur används. Dessutom är detta en stilfigur som används flitigt i övriga rubriker, och därför skulle detta kunna ses som en typ av kompensation, dvs. att ett stildrag typiskt för texten placeras fritt i översättningen (Ingo 2007:86).

Även om det förekommer många stilfigurer i översättningen finns det också andra språkliga konstruktioner som skapar samma känsla. Fasta uttryck, som dessutom ligger på en vardaglig stilnivå, var också en utmaning att översätta. Ofta tenderade en del av betydelsen att försvinna om rubrikens stil skulle bevaras. Ibland var det därmed inte möjligt att bevara uttryckets hela betydelse, som i (6):

- (6a) Hey Presto – Instant Italian
- (6b) Pronto! – Italienskt på ett ögonblick
- (6c) Hokuspokus! – Snabblagat italienskt

Det engelska uttrycket i den här rubriken betyder *vips* eller *hokuspokus* (Norstedts stora engelsk-svenska ordbok), som de andra översättarna har valt. Problemet med den översättningen är att det italienska i källtextens betydelse inte överförs till måltexten. Jag valde att ha kvar den italienska betydelseaspekten och välja ett italienskt ord som de flesta svenskar känner till och som samtidigt uttrycker snabbheten (Gratis ordbok [www]). Förlusten med min översättning blir att det lekfulla i källtexten helt försvinner, men eftersom kapitlet handlar om italiensk mat ansåg jag att den betydelsen var viktigare.

4.2.2 Personlig stil

Nigellas mycket personliga sätt att skriva är det som gör hennes kokbok till vad den är. Som översättare är det därför viktigt att på ett så bra sätt som möjligt försöka återskapa hennes stil med sina karakteristiska drag även för målspråkläsaren.

Ett av Nigellas karakteristiska drag är långa, egenkomponerade sammansättningar. Trots att svenskan är ett språk där långa sammansättningar är möjligt, fungerade det inte alltid i det här sammanhanget. Anledningen till det är antagligen att Nigella sätter ihop verb, medan svenskan främst gör sammansättningar av substantiv. Översättningarna

av de sammansättningarna blev därmed betydligt neutralare än originalet, som i (7):

- (7a) a five-minute think-about-and-plan
- (7b) ägnar fem minuter åt fundering och planering
- (7c) planerar och funderar i fem minuter

På grund av att källtextens speciella struktur försvunnit finns uppenbara förluster i båda översättningarna. Det engelska uttrycket ger intryck av att ha formulerats i skrivande stund, utan närmare eftertanke. Detta försvinner helt i båda översättningarna, även om de båda betydelsemässigt stämmer överens med källtexten. Översättningarna har alltså en betydligt neutralare stil än källtexten, på grund av sina grammatiska förändringar. En grammatisk skillnad som uppstår som följd av översättning, dvs. en transposition (Ingo 2007:70; Newmark 1988:85), kan vara etablerade motsvarigheter eller motsvarigheter som skapas av översättaren (Ingo 2007:70). Det här fallet räknar jag till etablerade motsvarigheter, eftersom det endast är på grund av skillnaden mellan språkens grammatiska strukturer som en direkt översättning inte är möjlig. Även om den är korrekt, är den svenska strukturen sämre på så sätt att den effekt som den språkliga formen skapar går förlorad i översättningen. Som översättare av hela boken skulle en möjlighet vara att försöka ersätta den här effekten genom att placera ett liknande stilgrepp på ett ställe i texten som bättre passar den svenska strukturen, dvs. använda sig av metoden *compensation* (Ingo 2007:86).

I Nigellas texter finns, som sagt, många beskrivande adjektiv. Enligt Newmark (1988:206) bör en översättare normalisera en författares idiolekt när det rör sig om överdrivet beskrivande adjektiv. Som jag nämnde i avsnitt 4.1.2 ovan är den metoden inte ett alternativ i det här sammanhanget, eftersom adjektiven är viktiga för Nigellas stil och för boken som helhet. Både jag och de andra översättarna har valt att överföra adjektiven, vilket följande exempel visar:

- (8a) [...] so the moment of pleasurable triumph is fleeting. Ah, well.
- (8b) [...] så ögonblicket av angenäm triumf är flyktigt. Ack, ja.
- (8c) Detta nöjsamma ögonblick varar dessvärre inte så länge. Ack, ja.

Översättningarna skiljer sig inte så mycket åt betydelsemässigt, men min är en direkt översättning till både struktur och betydelse. Detta fungerar bra i sammanhanget eftersom både betydelsen och formen kan överföras direkt till svenska (Newmark 1988:68). Adjektiven i (8) är också intressanta ur ett texttypsperspektiv eftersom det här exemplet är

hämtat ur ett av recepten. I textanalysen av recepten nämnde jag hur Nigella även inne i recepten använder sig av personliga reflektioner, och därmed bryter mot normen för ordförrådet i recept (Nordman 1994:53). Det korta uttrycket sist i exemplet uttrycker också Nigellas stil, samtidigt som det bryter mot normen för ordförrådet i recept. För stilen är det därför viktigt att överföra uttrycket till måltexten, något som gjorts i båda översättningarna.

Vid flera tillfällen använder Nigella målande liknelser, som i (9):

- (9a) not filling a storecupboard but building a bunker
- (9b) håller på att bygga ett skyddsrum istället för att fylla ett skafferi
- (9c) inte fyller ett skafferi utan bygger en överlevnadsbunker

Översättningarna är ganska lika varandra, även om jag har vänt på jämförelseleden, vilket i det här fallet inte har någon betydelse för den semantiska aspekten. Vad som är värt att notera är betydelseskilnaden i översättningarna av *bunker*. Min översättning har inte samma betydelse som det engelska ordet, och skulle därför kunna sägas vara en semantiskt förändrad motsvarighet (Ingo 2007:168), som inte helt motsvarar det engelska ordet. Jag tolkade ordet *bunker* som en liknelse för att *spara på sig*, dvs. bunkra upp för att ha ett lager i framtiden. Den befintliga översättningen tyder på att de andra översättarna har tolkat det som att Nigella snarare bygger en bunker av burkarna hon har i sitt skafferi. Den befintliga översättningen är bättre också på grund av att alliterationen finns med där, medan jag inte lyckats få med den så viktiga språkliga formen.

4.2.3 Den engelska termen cook

Den engelska matlagningstermen *cook* har en vid betydelse och kan vara svår att översätta (Paradowski 2010 [www]). Hur ordet översätts beror på i vilken språklig situation det förekommer, och översättningsmöjligheterna är därför många. Den mest uppenbara svenska översättningen av *cook* är *laga* eller *tillaga*, som i exempel (10):

- (10a) cook anything and everything
- (10b) laga vadsomhelst
- (10c) laga precis allt

När *cook* har den allmänna betydelsen som i (10) ovan fungerar en direkt översättning bra på svenska, eftersom ingenting från källtexten går

förlorat (Newmark 1988:68). I många andra fall är däremot en specifikare term bättre på svenska. De andra översättarna valde ibland den lösningen där jag valde den allmänna svenska termen. Detta visas i exempel (11) nedan, som är taget ur ett recept:

- (11a) cooked perfectly
- (11b) perfekt tillagad
- (11c) perfekt kokt

I det här fallet skulle det nog vara troligare med ett specifikare ord i ett svenskt recept, och därför är den befintliga översättningen mer idiomatisk. Översättningsproblemet är att översättaren måste studera receptet noga för att förstå hur råvaran tillagas så att en passande specifik term används (Paradowski 2010 [www]). I andra fall är en omskrivning av *cook* en lämplig översättning, som i exempel (12):

- (12a) an hour or so to cook
- (12b) ungefär en timme att bli färdig
- (12c) omkring en timme att bli klar

Tillaga fungerar här inte lika bra på svenska som *cook* gör på engelska, vilket översättningarnas liknande lösningar visar. Att översättningarna är så lika varandra tyder också på att *cook* är ett betydligt vidare begrepp än det svenska *tillaga*. Ett annat exempel på hur det kan vara lämpligt att använda en mer specifik term på svenska finns i exempel (13):

- (13a) drop in the spring onion and cook
- (13b) lägg i salladslöken och fräs den
- (13c) släpp i salladslöken och fräs den

Det här exemplet är taget ur ett recept. Då kan det vara särskilt viktigt att rätt betydelse av ordet överförs så att användaren inte missförstår instruktionen. Det här är ett exempel på hur en översättning kan göra källtexten tydligare utan att lägga till någon ny information, dvs. det som Ingo (2007:123) kallar explicitgörande semantiskt särfall. Utifrån sammanhanget förstås också att *fräsa* är det passande svenska verbet.

Cook ingår också i fasta uttryck på engelska, som exempel (14):

- (14a) slow-cooking
- (14b) långkok
- (14c) långsam matlagning

De här översättningarna skiljer sig ganska mycket åt, även om liknande ord används. Jag har valt den svenska matlagningstermen *långkok*, som möjligtvis är något ålderdomlig, men som även de flesta amatörkockar är bekanta med. *Långkok* innebär att man kokar något, t.ex. kött, sakta under lång tid. Den befintliga översättningen uttrycker visserligen den betydelsen, men frågan är om en svensk läsare helt skulle förstå innebörden hos den översättningen. Det ska påpekas att uttrycket först nämns i en av kapitelrubrikerna och inte i ett recept, där läsaren av sammanhanget lättare skulle kunna förstå betydelsen. En möjlig anledning till varför de andra översättarna valt den här lösningen är att de har blandat ihop det med begreppet *slow food*, som bildats som en motpol till begreppet *fast food*. Detta är endast en reflektion från min sida, men enligt mig har källtextens begrepp närmast termstatus i sammanhanget och bör därför översättas med ett allmänt vedertaget begrepp.

4.2.4 Kulturella skillnader: ingredienser

Ett stort problem vid översättning av recept är de ingredienser som endast finns i källspråskulturen, dvs. när det uppstår en lucka mellan språken (Newmark 1988:94), och som läsaren i den nya språksituationen kan ha svårt att hitta. I Nigellas bok finns några sådana exempel, och hur man som översättare väljer att lösa dem beror på om översättningen ses som en brukstext eller inte (Epstein 2009 [www]). Som jag nämnt tidigare, och som exemplen nedan visar, har jag valt att anpassa min översättning till den nya läsaren i så stor utsträckning som möjligt.

En ingrediens som Nigella verkar använda mycket, och som därmed finns med i många recept, finns i exempel (15):

- (15a) Maldon salt
- (15b) flingsalt
- (15c) maldonsalt

Enligt *Jozosalt* ([www]) är *Maldon salt* ett flingsalt som tillverkas av ett anrikt företag i England. Det här saltmärket finns förvisso att få tag på i Sverige också, så egentligen utgör den här ingrediensen inte något översättningsproblem. Men frågan är om svenska läsare känner till märket. Dessutom kan man fundera över varför Nigella skriver ut varumärkets namn i sin bok. Precis som det finns flingsalt av andra märken att köpa i Sverige, borde det finnas andra märken i Storbritannien. En möjlighet är att hon på något sätt sponsras av Maldon och därför skriver ut varumärkesnamnet. Om så är fallet, är det möjligt att en översättare måste rätta

sig efter det och skriva ut varumärkesnamnet, trots att det inte är den bästa lösningen ur ett målspråksperspektiv. Jag valde att inte överföra varumärkesnamnet just eftersom det enligt mig försämrar användarvänligheten. De andra översättarna har valt att ha med varumärket, men har inte skrivit ut det som ett egennamn. Resultatet blir då att läsaren kan tro att det rör sig om en viss typ av salt, vilket inte verkar vara fallet, eftersom *Maldon* är en tillverkare.

Vid andra tillfällen var ingrediensen väldigt specifik, trots att varumärkesnamnet inte fanns angivet. Då valde både jag och de andra översättarna en mer allmän benämning för produkten, så att det är större chans att den finns att få tag på i Sverige, som i (16):

- (16a) best-quality oatly sugar-free muesli
- (16b) sockerfri havremüsli
- (16c) sockerfri havremüsli

För en ingrediens av det här slaget skulle en komponentanalys vara en möjlig metod vid översättningen, dvs. att jämföra betydelsekomponenterna mellan källtextens och måltextens ord eller uttryck (Newmark 1988:114). Genom den jämförelsen, och genom att därefter undersöka utbudet i svenska butiker, skulle det eventuellt vara möjligt att hitta en speciell produkt som i alla fall till stor del motsvarar originalets.

Ibland kan en ingrediens vara svår att översätta även om den varken är specifik eller innehåller ett varumärkesnamn. Följande exempel visar detta:

- (17a) easyblend yeast
- (17b) torrjäst
- (17c) torkad jäst

Det här exemplet betecknar antagligen en ingrediens som finns även i Sverige. Anledningen till att jag fick problem här var att jag inte förstod vilken typ av jäst som källtextens benämning refererade till. Enligt *Vår kokbok* (Andrews & Lindgren 1997:830) finns det torrjäst och färskjäst i Sverige, och skillnaden mellan dem är att torrjäst helt enkelt är torkad färskjäst (Andrews & Lindgren 1997:830). På engelska verkar *compressed fresh yeast* och *active dry yeast* vara ungefärliga motsvarigheter till de svenska jästsorterna (Epicurious Food Dictionary [www]). Nigellas begrepp verkar inte vara särskilt vedertaget, men efter vad jag har hittat verkar det vara en sorts torrjäst (BBC Good Food [www]) och därför behandlar jag den som en produkt liknande *active dry yeast*.

4.2.5 *Kulturella skillnader: mått*

Ett annat problem som man stöter på vid översättning av matrecept är kulturernas olika sätt att uttrycka mängd. Nigella använder tesked och matsked som volymmått, precis som man gör i Sverige. Något som en översättare av recept skrivna på engelska bör vara uppmärksam på är att en matsked är rymmer olika mycket i de olika engelskspråkiga områdena (Paradowski 2010 [www]). Det är antagligen därför Nigella alltid skriver ut hur stor matsked hon avser i recepten, som i (18):

- (18a) 4x15 ml tablespoon
- (18b) 4 msk
- (18c) 4 msk

I Sverige är en matsked 15 ml (Andrews & Lindgren 1997: pärmens insida) och därför är det onödigt att skriva ut det i översättningen.

En annan skillnad mellan kulturerna är att den engelska verkar ange flytande produkter som mjölk och olivolja i milliliter istället för deciliter, som är vanligast i Sverige. Både i min och i den befintliga översättningen har måtten ändrats för att passa svenska normer, som i (19):

- (19a) 250 ml rapeseed oil
- (19b) 2 ½ dl rapsolja
- (19c) 2 ½ dl rapsolja

Engelska recept verkar också ange torrvaror, som socker och mjöl, i vikt istället för i volym, som i (20):

- (20a) 50 g caster sugar
- (20b) ½ dl strösocker
- (20c) ½ dl (50 g strösocker)

Viktangivelser för sådana varor används inte i Sverige numera, utan mått i deciliter är det vedertagna bruket. Jag har valt att endast ange i deciliter, vilket kan innebära en risk. Som Epstein (2009 [www]) skriver finns det omvandlingsprogram, men antalet deciliter blir då ofta alltför exakt, t.ex. 50 gram strösocker som blir 0,061... liter, alltså drygt ½ dl (Online Conversion [www]). Att ändra, och sedan avrunda, innebär att mängden förändras. Som jag nämnt tidigare måste receptet då tillagas för att undvika fel. Om man som översättare vill gardera sig kan man, som gjorts i den befintliga översättningen, ange både volym och gram.

Därmed har texten anpassats till den nya läsaren samtidigt som den exakta mängden finns med (Epstein 2009 [www]).

5 Sammanfattning

Översättning av kulturspecifika begrepp är ett problem som översättare stöter på, oavsett språkkombinationer. Hur sådana begrepp ska översättas, beror mycket på den textuella situationen och måltextens läsare, men också på översättarens personliga åsikter. Översättaren bör därför ta ställning till hur stor del av källspråkets kultur som ska överföras till måltexten.

Matlagning och recept utgör en stor del av en specifik kultur och lämpar sig därför väl för en undersökning av översättning av kulturspecifika begrepp och företeelser. I Nigella Lawsons kokbok stötte jag inte bara på problem som rörde kulturella ord, utan även Nigellas personliga stil och lekfulla inställning till orden var en utmaning. För att inte förändra målspråkläsarens läsupplevelse jämfört med källspråkläsarens var målet att överföra så mycket av hennes stil som möjligt vid översättningen. Nigella bryter också mot matreceptets vedertagna struktur eftersom hon i anvisningsdelarna lägger in beskrivande adjektiv och personliga kommentarer. Detta är också ett bevis för hur viktigt hennes personliga sätt att skriva är för boken som helhet, just eftersom det förekommer i alla texttyperna.

Jag valde att anpassa de kulturbundna orden och begreppen till den nya läsaren i så stor utsträckning som möjligt, eftersom ett recept är en bruksanvisning som ska kunna användas också i en annan kultur. Ett rent språkligt problem som uppkom var översättningen av den engelska termen *cook*. Jag fann att det i många fall är bättre att översätta termen med en specifikare term på svenska, på grund av den språkliga omgivningen och bruket i svenska recept.

Jämförelsen mellan min översättning och den befintliga översättningen visade att även de andra översättarna valt att anpassa texten till den nya situationen, även om de inte alltid gått lika långt som jag. Deras förslag på översättningarna som tar hänsyn till Nigellas stil stämde till stor del med mina översättningar, och i de flesta situationer verkar vi ha tänkt på liknande sätt.

Även om jag i min undersökning endast presenterat en liten del av de problem jag stötte på, visar studien tydligt att översättning av kultur och matrecept kan vara problematiskt. Det krävs inte bara språklig kunskap

utan också kunskap om kulturella skillnader, matlagningskonsten och receptet som texttyp. En översättare bör med andra ord vara specialist inom ämnesområdet, precis som skribenten, dvs. kocken, är. Utan erfarenhet och kunskap inom matlagningsområdet kan översättaren inte garantera att ett förändrat översatt recept ger samma resultat. Eftersom översättning innebär att ett nytt språk används, förekommer troligtvis skillnader oavsett om översättaren medvetet ändrar t.ex. mått eller ingredienser. Därför borde också alla som översätter kokböcker laga recepten enligt både källspråk och målspråk, trots den tid det tar. Om översättningen inte fungerar som bruksanvisning, har den ändå inte uppnått sitt syfte, och är därmed obrukbar som text.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

- Lawson, Nigella 2007. *Nigella Express. Good Fast Food*. London: Chatto & Windus.
- Lawson, Nigella 2008. *Nigella Express. Gott och snabbt*. Stockholm: Schibsted Förlagen.

Litteratur

- Andrews, Birgitta & Barbro Lindgren 1999. *Vår kokbok*. 22 uppl. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- BBC Good Food Glossary*,
<<http://www.bbcgoodfood.com/content/knowhow/glossary/yeast/>>. Hämtad 2010-05-04.
- Cassirer, Peter 2003 [1997]. *Stil, stilistik och stilanalys*. 3 uppl. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Epicurious Food Dictionary*,
<<http://www.epicurious.com/tools/fooddictionary/>>. Hämtad 2010-04-21.
- Epstein, Brett Jocelyn 2009. What's cooking: translating food. I: *Translation Journal*, <<http://translationjournal.net/journal/49cooking.htm>>. Hämtad 2010-03-01.
- Gratis Ordbok, italiensk-svensk ordbok*, <<http://www.gratisordbok.se/it-sv/trans?Q2=&Q=pronto&F=it&T=sv>>. Hämtad 2010-05-06.
- Ingo, Rune 2007. *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Jozosalt*, <<http://www.jozosalt.se/historien-om-maldon-sea-salt/>>. Hämtad 2010-04-21.
- Munday, Jeremy 2008 [2001]. *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. 2nd ed. Abingdon: Routledge.
- Newmark, Peter 1988. *A Textbook of Translation*. Essex: Pearson Education Limited.
- Nordman, Marianne 1994. *Minilekter. Om de små textgenrernas språk*. Vasa: Vasa universitet.
- Norstedts stora engelsk-svenska ordbok* 2000 [1980]. 3 uppl. Stockholm: Norstedts förlag AB.
- Online Conversion*,
<http://onlineconversion.com/weight_volume_cooking.htm>. Hämtad 2010-04-21.

- Oxford Advanced Learner's Dictionary*. 2005 [1948] 7nd ed. Oxford: Oxford University Press.
- Paradowski, Michał B. 2010. *Through Catering College to the Naked Chef – teaching LSP and Culinary Translation*, <<http://knol.google.com/k/from-catering-college-to-the-naked-chef-teaching-lsp-and-culinary-translation#>>. Hämtad 2010-03-17.
- Rogström, Lena 2000. *När blev receptet minilekt?* Göteborgs Universitet: Institutionen för svenska språket.